

ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

PARADIGMS OF AGRICULTURAL MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

УДК 368.02: 330

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-53>**Павленко О.П.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Pavlenko Oksana

Dnipro State Agrarian
and Economic University

У статті розкрито сутність програм аграрного страхування, ураховуючи критерії та властивості конкретної програми. Досліджено особливості функціонування ринку агостраховання в Україні. Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників. Проведено порівняння страхової практики в зарубіжних країнах на підставі міжнародного досвіду, а також європейських програм із державною підтримкою страхового захисту в аграрному виробничому секторі. Охарактеризовано комплексне страхування аграрних ризиків в Україні за рахунок створення обов'язкових страхових резервів. Розглянуто комплекс інноваційних страхових продуктів, що пропонують страховики для захисту аграрних ризиків. Проаналізовано динаміку страхових виплат українських страховиків з аграрного страхування. Визначено рейтинг страховиків на ринку страхування сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: ринок аграрного страхування, страхова послуга, програми страхового захисту, страхові ризики.

В статті раскрыта сущность программ аграрного страхования, учитывая критерии и свойства конкретной программы. Исследованы особенности функционирования рынка агострахования в Украине. Страхование рисков сельскохозяйственного производства является важным элементом системы финансово-кредитного обеспечения сельскохозяйственных производителей. Проведено сравнение страховой практики в зарубежных странах на основании международного опыта, а также европейских программ страховой защиты в аграрном производственном секторе. Охарактеризовано комплексное страхование аграрных рисков в Украине за счет создания обязательных страховых резервов. Рассмотрен комплекс инновационных страховых продуктов, предлагаемых страховщиками для защиты аграрных рисков. Проанализирована динамика страховых выплат украинских страховщиков по аграрному страхованию. Определен рейтинг страховщиков на рынке страхования сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: рынок аграрного страхования, страховая услуга, программы страховой защиты, страховые риски.

The article describes the essence of agrarian insurance programs, taking into account the criteria and properties of a particular program. Paradigms of development of the Ukrainian market of agricultural insurance remain insufficiently studied, which confirms the relevance of this topic and the solution of problems in this field. The purpose of this article is to determine the prospects for the development of the agricultural insurance market in Ukraine, taking into account the European experience and foreign countries, as well as to provide research into the prospective directions of insurance protection programs in the agricultural sector. Risk insurance of agricultural production is an important element of the system of financial and credit support of agricultural producers. The author examines the experience of foreign countries and European insurance practice. The features of functioning of the market of agricultural insurance in Ukraine are investigated. Comparison of insurance practices in foreign countries on the basis of international experience, as well as European programs of insurance protection in the agricultural production sector. The complex insurance of agrarian risks in Ukraine is characterized. The complex of innovative insurance products offered by insurers for protection of agrarian risks insurance market is identified. Agricultural risk insurance in Ukraine involves comprehensive insurance of crops that are subject to compensation by the state, and more precisely the provision as part of payment of insurance compensation in the form of subsidies. The dynamics of insurance payments of Ukrainian insurers on agrarian insurance is analyzed. The rating of insurers in the market of agricultural products insurance is determined. Studies have shown that not only insurance companies and agricultural producers are involved in the development of agricultural insurance programs, but also the state. In insurance practice it is proved that new programs of insurance protection are urgently needed by agricultural producers and the state to ensure the food security of the country.

Key words: market agriculture insurance, insurance service, agrarian insurance programs, insurance risks.

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу агостраховання для фермерів відіграє важливу роль у мінімізації ризиків. Натомість вітчизняні аграрії досить скептично ставляться до можливості застрахувати свій урожай, бо не знають про переваги і не вірять у виплати. Не демонструють активності і самі страхові компанії: серед 60, які можуть надавати страхові послуги саме в агросекторі, працюють у цьому напрямі лише 10. Проте експерти з міжнародним досвідом не переймаються через наявну ситуацію і вбачають за кілька років великі перспективи для цього ринку [3, с. 140–144].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Достатньо різноманітні публікації існують в економічній літературі щодо страхування сільськогосподарської продукції та розвитку ринку агостраховання. Цим питанням займалися О.М. Віленчук, Н.В. Писаренко, Н. Присяжнюк, Р. Смоленюк, Е. Труфонова, А.М. Яцек. Але разом із тим пара-

дигми розвитку українського ринку агостраховання залишаються недостатньо вивченими, що підтверджує актуальність даної тематики та вирішення проблем у цій галузі.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення перспектив розвитку ринку агостраховання в Україні з урахуванням європейського досвіду та зарубіжних країн, а також дослідження перспективних напрямів програм страхового захисту в аграрній сфері. В умовах постійних ринкових трансформацій та перетворень сьогодні розвиток ринку агостраховання неможливий без упровадження нових страхових продуктів, а також досконального знання й постійного поліпшення програм, які акумулюють досвід і знання профільних фахівців українського й світового ринків агостраховання, що проводять наукові дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світі існує два види програм – програми

страхування врожайності і програми страхування доходів не тільки від неврожаю, а й від падіння цін на вироблену продукцію. У розробленні програми агрострахування беруть участь три учасники: страхова компанія, страхувальник – аграрна фірма і держава. У кожній стороні є свої інтереси, які можна описати набором критеріїв. Значення критеріїв із цього набору визначають властивості кожної програми страхування. Але деякі критерії із цього набору суперечливі, оскільки, наприклад, страхова фірма бажає максимізувати свій дохід, а дохід страхової фірми виходить із виплат страхувальника.

Агрострахування, або страхування аграрних (сільськогосподарських) ризиків, в Україні передбачає комплексне страхування сільськогосподарських культур, які підлягають компенсації державою, а точніше надання як частини оплати страхового відшкодування у вигляді дотацій. Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників. Головна мета страхування аграрних ризиків – частково або повністю компенсувати фермерові втрату врожаю, яка можлива через несприятливі природні явища, такі як посуха, град, ураган. Як правило, тарифи на страхування агроризиків залежать від зони вирощування, стану посівів і дотримання агротехнічних вимог вирощування й у середньому становлять 3-6% (0,2–8%).

Вивчаючи досвід зарубіжних країн, слід відзначити потужне просування заходів із боку держави щодо поліпшення умов на аграрному страховому ринку. Так, Міністерство фінансів Китаю опублікувало пропозиції щодо поліпшення сільськогосподарського страхування в країні для кращого захисту фермерів. До 2030 р. загальний розвиток сільськогосподарського страхування повинен вийти на передовий світовий рівень. Міністерство виступило за розширення охоплення, щоб захистити фермерів від впливу стихійних лих і змін цін на сільськогосподарську продукцію. У документі міститься заклик до чіткого розмежування ролі держави й ринку агрострахування. Сільськогосподарське страхування – важливий інструмент для розподілу ризику керування сільськогосподарським виробництвом, уважають у Мінфіні КНР, тому потрібно поліпшити ринкову кон'юнктуру й державний нагляд за агросектором [1, с. 163].

Досліджуючи страхову практику інших країн, слід зосередити увагу на тому, що в Азербайджані розроблений новий механізм сільськогосподарського страхування, який передбачає систему колективного страхування з посиленням на Міністерство сільського господарства. Даний механізм був розроблений на основі досвіду таких країн, як США, Канада, Іспанія, Туреччина й Ізраїль. Після вступу нового закону в силу сільськогосподарське страхування буде працювати на основі механізму

співробітництва між державою й приватним сектором і управлятися через електронну інформаційну систему. Новий механізм передбачає створення органів керування в рамках Фонду сільськогосподарського страхування. Первісний статутний капітал Фонду становить 1 млн. манатів і формується за рахунок коштів державного бюджету. У Фонді створюється Піклувальна рада з представників Міністерства сільського господарства, Сіністерства фінансів, Палати з нагляду за фінансовими ринками й асоціації фермерів [8, с. 12].

Європейський досвід страхування аграрних ризиків показав, що найбільш ефективно страхування аграрного сектору застосовується в країнах, в яких здійснюється державна підтримка на постійній основі. На базі практики страхування в європейських країнах український фермерський ринок переживав дві хвилі державної підтримки. Перша відбулася в період із 2005 по 2008 р., коли компанії одержували державні субсидії й повернення 50% страхових платежів. Програма була популяризована в аграрних виробників, а якщо фермер не застосовував страхування, тоді до нього застосовувалися обмеження. Друга хвиля відбулася в період із 2013 по 2014 р., коли був створений Аграрний страховий пул, який об'єднав декілька страхових компаній. У межах цієї групи були укладені договори страхування майбутнього врожаю, які виступали предметом застави форвардних договорів Аграрного фонду [2, с. 57].

Після 2014 р. і дотепер держава не ініціювала програм із підтримкою аграрного сектору, разом із цим ринок агрострахування показував стабільне зростання. Головною метою агровиробників, страховиків та фермерів залишається пошук унікального й оптимального вирішення проблеми кліматичних мінливих умов та їхнього негативного впливу на рівень урожайності. Глобальне потепління в агросекторі відчувається дуже різко. І у зв'язку з його впливом на ринку встановилися нові ключові ризики:

1) катастрофічні ризики, такі як град, бурі, урагани, локального типу. Останнім часом такі ризики стали виникати частіше та носять характер стихійного лиха, збитки після настання якого становлять понад 30–50% від вартості врожаю;

2) недостатність вологи й опадів. Тренд останніх років показує зменшення кількості продуктивної вологості в ґрунті, що пов'язано зі зниженням кількості опадів, і водночас характеризується збільшенням їх інтенсивності в умовах постійно зростаючої температури повітря. У результаті таких змін волога як основний компонент, необхідний для росту сільськогосподарських культур, не встигає засвоїтися ґрунтом. Цей ризик має більш суттєвий вплив на врожайність. Пропозиція на ринку агрострахування за відсутності державної підтримки все більш не відповідає часу.

Сьогодні інтереси страховиків не відповідають вимогам фермерів, тобто страхові послуги повинні бути поєднані технічними розробками, знаннями експертів у галузі та розумінням потреб фермерів-агровиробників. Синергетичний ефект таких константних складників дасть змогу створювати адекватні сучасності та умовам ринку страхові рішення [5, с. 41].

Страхові компанії, що пройшли процедуру акредитації в Аграрному фонді України, є одним з етапів системного виходу страховика на ринок страхування аграрних ризиків. Сьогодні такі страховики активно співпрацюють із підприємствами логістичної галузі, які, серед іншого, обслуговують компанії агросектору. Власники таких вантажів прагнуть одержувати комплексний страховий захист не тільки на етапі здійснення перевезення, а й на інших етапах аграрного виробництва, зокрема вирощування й зберігання врожаю. Значний інтерес для аграріїв становить також страховий захист їхніх фінансових зобов'язань під час залучення кредитних ресурсів під заставу майбутнього врожаю. Аграрний фонд України виступає провідним оператором аграрного сектору, який є лідером на ринку форвардних закупівель зерна [4, с. 53].

В останній час на ринку страхових послуг з'являються нові страхові продукти, що розраховані на окремих клієнтів або під конкретного агровиробника. Так, найбільш ефективним засобом партнерської співпраці є застосування програм із виробниками насіння, добрив, поставальниками сільськогосподарської сировини, продукції тощо.

Розглянемо декілька інноваційних продуктів, що пропонують на ринку агрострахування компанії:

1. «Метео Захист» – програма індексного страхування, створена на підставі партнерства зі світовими виробниками насіння, яка розпочала працювати на страховому агроринку три роки тому. У 2018 р. кількість застрахованих посівних площ в Україні становила 1,4 млн. га, з яких 420 тис га були застраховані за допомогою програми індексного страхування «Метео Захист». Програма отримала позитивні відгуки від українських аграрних виробників. Якщо спочатку в ній приймали участь тільки регіони Центральної та Східної України, то в 2019 р. заплановано покриття всіх 24 областей держави.

2. Страхування рапсу з моменту посіву до поновлення вегетації, яке пропонується на ринку агрострахування два роки. За класичним варіантом страхування рапсу відбувається, як правило, коли він зійшов у кінці жовтня або на початку листопада. Оновлена пропозиція страхового захисту передбачає страхування посівів, навіть якщо вони не зійшли. Останніми роками внаслідок осінньої посухи погіршилася схожість рапсу і частіше виникає ризик на агроринку. Така партнерська про-

грама була розроблена великим міжнародним виробником насіння рапсу [7, с. 6].

3. Страхування садів від граду, бурі та урагану, а саме врожаю в частині витрат на його вирощування. Раніше такі програми страхування були популяризовані в СРСР, але після набуття незалежності України не знайшли подальшого застосування. Зараз на українському страховому ринку розроблена нова методика прийняття ризиків та покриття збитків з урахуванням кліматичних змін. Учасниками цієї програми є страховики, партнери та фермери.

4. Проект індексного страхування вологості ґрунту. Розроблена пропозиція враховує не тільки кліматичні зміни а й зростаючий із кожним роком ризик, пов'язаний із недоотриманням вологи під час посухи. Розроблення системи страхового захисту базується на визначенні середнього показника вологості ґрунту, який розраховується за багаторічний період для певного регіону. Інформація про рівень вологості в режимі реального часу надається на підставі супутникових даних. Усі ризики аграрії можуть фіксувати в режимі онлайн за допомогою персонального кабінету.

5. Додатковий сервіс для клієнтів має власні переваги: агровиробники та фермери можуть отримати доступ до супутникових знімків посівних площ із можливістю оновлення інформації в режимі реального часу. Такий сервіс дасть змогу отримувати дані про стан та розвиток рослин, проблемні місця посівних площ, проаналізувати погодні умови та зробити прогноз. Також виникає можливість отримати повідомлення, якщо на полі виникне надзвичайна ситуація [6].

Динаміка страхових виплат українських страховиків з агрострахування показує позитивну тенденцію, про що свідчать показники рис. 1. У період з 2016 по 2018 р. відбулося зростання страхових виплат на 454489 грн, або в 3,8 рази.

Ринок страхування сільськогосподарської продукції набуває популярності та характеризує стрімкий розвиток за останні три роки. Приріст страхових платежів страхових компаній сягає максимального значення в СК «Еталон» 2179 850% та 128,12% в «PZU Україна».

Як видно за результатами проведеного дослідження в табл. 1, найбільший рейтинг страховиків на ринку страхування сільськогосподарської продукції в 2018 р. належить «PZU Україна». Так, страхових платежів компанія отримала на суму 93984,5 тис грн, сума страхових виплат становила 32128,4 тис грн, або 34,18%.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на ринку агрострахування необхідно вирішувати проблему державного фінансування програм страхування за допомогою дотацій та підтримки Аграрного страхового пулу, а також

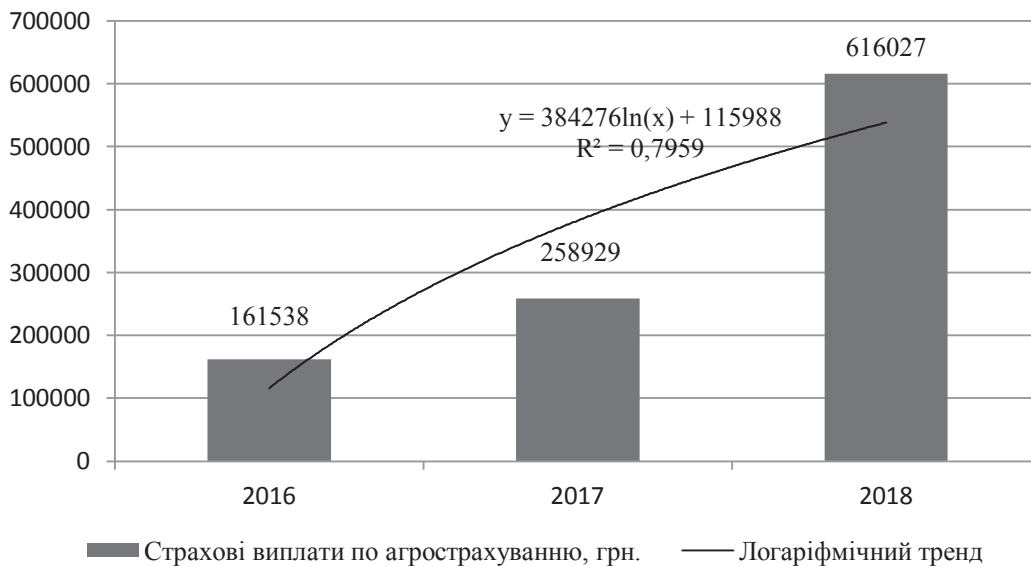

Рис. 1. Динаміка страхових виплат з агрострахування, грн

Джерело: сформовано на основі даних СК «PZU Україна»

Таблиця 1

Рейтинг страховиків на ринку страхування сільськогосподарської продукції в 2018 р.

Страхова компанія	Сума страхових платежів, тис грн	Питома вага виду в портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис грн	Рівень виплат, %	Рівень перестраховування, %
1. PZU УКРАЇНА	93 984,5	6,20	128,12	32 128,4	34,18	80,77
2. УНІВЕРСАЛЬНА	66 108,6	8,00	-49,09	174,0	0,26	11,94
3. ІНГО УКРАЇНА	22 282,0	1,84	7,67	499,8	2,24	39,43
4. АСКА	17 543,0	1,75	89,80	0	0	46,31
5. АХА СТРАХУВАННЯ	15 897,0	0,84	85,78	1669,0	10,50	52,91
6. УКРАЇНСЬКА АГРАРНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ	13 506,6	48,07	12,49	0	0	22,77
7. КРАЇНА	6 618,8	2,11	-68,30	884,7	13,37	46,72
8. КРЕДО	4 919,4	0,57	71,53	1 479,1	30,07	73,59
9. БРОКБІЗНЕС	4 674,0	2,03	-18,90	0	0	9,75
10. ЕТАЛОН	4 359,9	2,07	2179850,0	2 288,8	52,50	12,49
11. ГАРДІАН	3 636,9	3,22	21,25	0	0	48,13
12. АЛЬЯНС	1 655,0	0,26	0	0	0	96,86
13. ТАС СГ	1 369,1	0,10	99,32	144,3	10,54	22,64
14. UPSK	1 313,0	0,25	40,49	166,2	12,66	0
15. ГАРАНТІЯ СО	644,3	2,91	0	142,7	22,15	0
Всього	258512,1	2,39	1,11	39 577,0	15,31	47,80

участі держави в розвитку аграрного страхового ринку. Створені нові програми страхового захисту вкрай необхідні не тільки аграріям, а й державі для забезпечення продовольчої безпеки країни. Налагодження логістичної системи сприятиме розвитку інфраструктури агропродовольчих ринків. Така участь страхових компаній не тільки у виробничих, а й у технологічних процесах агровиробництва дасть змогу адаптувати ринок агрострахування до світових вимог, підвищити якість виробленої продукції, захистити від збитків та недоотримання доходів фермерськи господарства, а також забезпечити якісну перебудову ринку агрострахування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Віленчук О.М. Методологічні орієнтири функціонування страхових відносин в аграрній сфері. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 6(49). С. 161–167.
2. Віленчук О.М. Наукова парадигма розвитку страхового ринку в аграрній сфері. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. № 12(66). С. 56–62.
3. Писаренко Н.В. Застосування економіко-математичних моделей у страхуванні сільськогосподарських культур. *Інтернаука. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 7(15). С. 140–144.
4. Присяжнюк Н. Страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. *Рейтинг страхових компаній Insurance TOP*. 2009. № 3. С. 53–59.

5. Смоленюк Р. Індексне страхування врожаю сільськогосподарських культур. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2004. № 1. С. 40–45.

6. Третяк К.В. Агрострахування: зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/34.pdf (дата звернення 18.05.2019).

7. Труфонова Е. Агрострахование в Украине: итоги и тенденции. *Insurance TOP*. 2008. № 1. С. 4-8.

8. Яцек А.М. Інноваційні продукти лідерів ринку українського агрострахування. *Рейтинг страхових компаній Insurance TOP*. 2019. № 1(65). С. 12–13.

REFERENCES:

1. Vilenchuk O.M. (2018) Metodolohichni oryentyry funktsionuvannya strakhovykh vidnosyn v ahrarniy sferi [Methodological orientations of functioning of insurance relations in agrarian sphere]. *Business navigator*, no. 6(49), pp. 161–167.

2. Vilenchuk O.M. (2015) Naukova paradyhma rozvytku strakhovoho rynku v ahrarniy sferi [Scientific paradigm of insurance market development in agrarian sphere]. *Bulletin of Sumy Nat. agrarian university*. *Avg. Economics and Management*, no. 12(66), pp. 56–62.

3. Pisarenko N.V. (2018) Zastosuvannya ekonomiko-matematychnykh modeley u strakhuvanni sil'skohospodars'kykh kul'tur [Application of economic-mathematical models in crop insurance]. *International scientific journal "Internauka" Series: "Economic sciences"*, no. 7(15), pp. 140–144.

4. Prysyzhnyuk N. (2009) Strakhuvannya sil'skohospodars'koyi produktsiyi z derzhavnoyu pidtrymkoyu [Insurance of agricultural products with state support]. *"Insurance TOP"*, no. 3, pp. 53–59.

5. Smolenyuk R. (2004) [Index crop crop insurance]. *Bulletin of the Ternopil Academy of National Economy*, no. 1, pp. 40–45.

6. Tretyak K.V. (2019) Ahrostrakhuvannya: zarubizhnyy dosvid ta resursy shchodo yoho iyyplementatsiyi v ukrayins'ku strakhovu praktyku [Agroinsurance: Foreign Experience and Resources on its Implementation in Ukrainian Insurance Practice]. *Effective Economics*, no. 1, Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/34.pdf. (accessed 18 May 2019).

7. Trufonova E. (2008) Ahrostrakhovanye v Ukrayne: ytohy y tendentsyy [Agroinsurance in Ukraine: Results and Trends]. *"Insurance TOP"*, no. 1, pp. 4-8.

8. Jacek A.M. (2019) Innovatsiyni produkty lideriv rynku ukrayins'koho ahrostrakhuvannya [Innovative products of the leaders of the Ukrainian agricultural insurance market]. *Rating of insurance companies "Insurance TOP"*, no. 1(65), pp. 12–13.